

Pr. Paul-Cezar Hârlăoanu

**VALENȚELE IUBIRII DIVINE DIN
PERSPECTIVĂ BIBLICĂ**

DOXOLOGIA

Iași, 2022

Cuprins

Mărturisire la început de drum...	5
Argument	9
1. Noțiunea de iubire în limbile biblice	21
1.1. Terminologia ebraică	21
1.1.1. אָהַב (ahab)	22
1.1.2. חֶסֶד (chesed)	32
1.1.3. רַחֵם (racham)	45
1.1.4. חָשַׁק (chașaq)	62
1.1.5. חוּס (chus)	68
1.1.6. חָמַל (chamal)	74
1.1.7. חָפַץ (chafet)	79
1.1.8. חָנַן (chanan)	85
1.1.9. דָּבַק (dabaq)	92
1.1.10. רָצַח (rațah)	107
1.1.11. דָּד (dod)	119
1.2. Terminologia greacă	125
1.2.1. Ἀγαπάω (agapao)	129
1.2.2. Φιλέω (phileo)	144
1.2.3. Semnificația lui ἐρως (eros) și a lui στοργή (storge) în greaca prebiblică	162
2. Iubirea, trăsătură definitorie a divinității	170
2.1. Dumnezeu iubitor și milostiv, încet la mânie și plin de bunătate	172
2.2. „Dumnezeu este milostiv și îndurător”	187
2.3. „Dumnezeu este îndelung răbdător”	211
2.4. „Dumnezeu este bun”	222
2.5. „Dumnezeu este iubire”	227

3. Omul, destinat al iubirii divine	231
3.1. Legea și poruncile izvorâte din iubirea de oameni	246
3.2. Păzirea poruncilor aduce viață	275
3.3. Atitudinea Domnului față de cei ce-L iubesc pe El	292
3.4. Grijă față de toți oamenii, dar mai ales față de cei credincioși și drepți	302
3.5. Yhwh iubește pe cei drepți	310
3.6. Săvârșirea faptelor bune atrage binecuvântarea și iubirea divină	318
3.7. Atitudinea lui Dumnezeu față de cei buni și de cei păcătoși	322
3.8. Atitudinea lui Dumnezeu față de cei ce se pocăiesc	339
3.9. Categoriile sociale aflate în atenția specială a lui Dumnezeu	345
4. Revărsarea iubirii lui Dumnezeu asupra anumitor persoane	354
4.1. Primii destinatari ai iubirii: Adam, Eva și fiii lor	355
4.2. Grijă față de patriarhii biblici	363
4.3. Profetii biblice, mesageri și beneficiari ai iubirii lui Dumnezeu	408
4.3.1. Moise, profetul prin excelență	409
4.3.2. Profetii vechi – iubiți de Dumnezeu	424
4.3.3. Relația dintre Dumnezeu și profetii scriitori	437
4.4. Iubirea lui Dumnezeu față de regalitatea israelită	449
4.5. Iubirea Domnului față de ucenicii Săi	468
Concluzii	484
Bibliografie	489
I. Ediții ale Sfintei Scripturi	489
II. Concordanțe, dicționare și enciclopedii	490
III. Opere ale Sfinților Părinți și ale Scriitorilor bisericești	496
IV. Cărți	502
V. Studii și articole	532

„*Taina aceasta mare este* (Ef. 5, 32). Nu știu cum de m-am gândit să înot în acest imens ocean și cine mi-a dat brațe puternice în stare să înoate dulce în adâncul de nepătruns fără să ostenească. Dar pe cât văd mai mult că oceanul e întins și țărmurile sale nu pot fi văzute, pe atât mai pline de dulceață sunt ele; și în loc de osteneală, în inimă țâșnește bucuria. Nu știu cum însă m-am învrednicit de un asemenea har: de a povesti iubirea lui Dumnezeu? Lucru de nespus pentru o limbă creată! Căci până și mințile îngerești sunt mult prea slabe pentru a urca spre înălțimile contemplării Lui și sunt mult prea mici pentru a ține în gândurile lor întreaga bogăție a iubirii Sale.”

(Sfântul Isaac Sirul, *Cuvinte către singuratici*, Partea a treia, V, 16, trad. diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2007, p. 67)

Mărturisire la început de drum...

Lucrarea de față reprezintă teza de doctorat, susținută în anul 2002 în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă „Dumitru Stăniloae” din Iași, sub coordonarea părintelui profesor Petre Semen. De atunci, manuscrisul lucrării „s-a odihnit” într-un ungher al unui raft de birou, în timp ce forma electronică „a călătorit” dintr-un laptop în altul un număr de ani, până când m-am aplecat din nou asupra ei.

Lecturarea tezei de odinioară cu ochii omului de astăzi s-a dovedit a fi una dintre cele mai mari provocări, cu multiple frământări, gânduri și nemulțumiri ce însoțeau dezamăgirea

unor afirmații scrise odinioară, dar și cu bucuria regăsirii unor frânturi de duh scripturistic.

Primul lucru pe care l-am conștientizat prin redescoperirea lucrării de doctorat a fost incomensurabilitatea titlului: *Valențele iubirii divine din perspectivă biblică*. Acum aș fi schimbat titlul... și teza. Aș fi restrâns cu mult aria de cercetare, astfel încât lucrarea de față să nu ridice aparente pretenții exhaustive. A avea pretenția că o lucrare, fie ea și teză de doctorat, poate epuiza întru totul multiplele valențe pe care le are iubirea lui Dumnezeu potrivit textului scripturistic, mi se pare astăzi o aroganță vecină cu mândria, total lipsită de duhul smereniei și al cumpătării pe care tradiția Bisericii noastre îl moștenește din literatura biblică și patristică. E ca și cum ai rata ceea ce face subiectul propriei cercetări: iubirea divină care se manifestă inclusiv sau, mai ales, în smerenia Întrupării.

Înțeleg astăzi că din fiecare carte a Scripturii, aproape din fiecare verset răzbate mireasma caldă a iubirii lui Dumnezeu față de lume și față de oameni. A vorbi despre *Valențele iubirii divine din perspectivă biblică* înseamnă a vorbi despre întreaga Scriptură și despre fiecare moment al unei relații ce leagă pe om de Dumnezeu.

Recunosc acum, în timp ce scriu aceste rânduri, că de multe ori am avut dorința de a modifica multe din ceea ce fusese scris în lucrare: structură, conținut, expresii, limbaj, abordare etc. Am preferat însă, dintr-o onestitate științifică, să rămân „fidel” textului scris cu ceva timp în urmă, chiar dacă de multe ori modificările pe care le-aș fi făcut ar fi adus poate un plus pentru cititorul de astăzi. Cert este că ar fi fost un text cu totul diferit.

Trimisă acum spre publicare, spre a fi supusă ochilor exigenți ai cititorilor, analizei critice a teologilor și validării dimensiunii duhovnicești, teza aceasta își păstrează mare parte din neajunsurile și minusurile pe care le-a avut în momentul în care a fost scrisă și susținută. Îmi dau seama că o insistență mai mare asupra scrierilor pauline sau ioaneice ar fi adus un plus lucrării, mai ales din perspective analizei gândirii extraordinare a celor doi Apostoli, dar am avut sentimentul că aceasta ar fi putut face subiectul a cel puțin două sau trei teze de doctorat sau cărți.

De asemenea sunt conștient de faptul că în acești 10 ani, bibliografia asupra tematicii de față a evoluat extrem de mult, apărând lucrări care abordează iubirea lui Dumnezeu atât în teologia românească (teze de doctorat, cărți, articole), dar mai ales în spațiul teologiei apusene. Oricum, sunt convins că, dincolo de diverse valențe exegetice sau teologice, cea mai importantă resursă bibliografică rămâne însăși Sfânta Scriptură, care se cere citită, înțeleasă și trăită.

În acest context al publicării, mulțumesc în primul rând soției și copiilor, care au fost cei mai lipsiți de „prezența” mea în anii pregătirii tezei de doctorat și care au avut răbdarea așteptării celor 10 ani. Mulțumiri se cuvin și părinților mei pentru că m-au însoțit în toți acești ani prin rugăciunile lor, de aici și, nădăjduiesc, din împărăția lui Dumnezeu.

Un gând de recunoștință se îndreaptă și spre părintele profesor Petre Semen, care mi-a fost coordonatorul tezei de doctorat și de la care am învățat dragostea și onestitatea față de textul sacru. Anii care au trecut au făcut să mă intersectez cu multe persoane, în special bibliști, dar și ierarhi, preoți sau

oameni simpli de la care și prin care am reușit să văd și să încep a înțelege puțin din dragostea lui Dumnezeu.

Cred că această temă a valențelor iubirii divine potrivit textului Sfintei Scripturi va constitui reperul cercetării mele teologice și științifice, rămânând o constantă a demersurilor academice și duhovnicești viitoare, dar și o permanentă provocare de a descoperi dimensiunea trăirii autentice a iubirii dumnezeiești. Este o temă inepuizabilă asupra căreia aș dori să mă aplec din nou, încercând să o privesc cu alți ochi și, poate, printr-o abordare diferită.

Argument

Sfânta Scriptură este o mărturisire despre lucrarea divină în lume, despre modul în care Dumnezeu se prezintă pe Sine din perspectiva relației Sale cu omul și cu ceea ce îl înconjoară pe acesta. Fără a depăși limitele temporale ale așezării cuvântului inspirat pe papirus, pergament sau hârtie, Scriptura dovedește, în mod inevitabil, că mesajul ei este actual și viu pentru fiecare secol din istoria umanității. Actualitatea enunțurilor scripturistice constă în faptul că Biblia „nu este în primul rând viziunea omului despre Dumnezeu, ci viziunea lui Dumnezeu despre om”¹. Privite prin ochii omului secolului XXI, paginile întregii Scripturi se dovedesc actuale datorită valorilor morale și a învățăturilor pe care le promovează. Chiar dacă de cele mai multe ori finalitatea urmărită de omul contemporan sau de exegetul modern diferă mult de cea timpurilor biblice², totuși mesajul

---

¹ Abraham Joshua Heschel, *Omul nu e singur. O filosofie a iudaismului*, trad. Viviane Prager, Ed. Hasefer, București, 2001, p. 131. Din perspectiva textului biblic, istoria umanității este „locul întâlnirii divinului cu umanul” (vezi pr. prof. Petre Semen, *Introducere în teologia biblică a Vechiului Testament*, Ed. Trinitas, Iași, 2008, p. 12).

² Raportarea la mesajul și textul biblic este diferită în cazul exegetului modern față de cel din perioada patristică. Diferența provine din percepția asupra inspirației și a scopului urmărit de fiecare curent exegetic în parte. Potrivit lui Paul B. Decock, pentru autorii Noului Testament și Părinții Bisericii scopul interpretării Scripturii era total diferit de scopul exegezei moderne, accentul fiind pus pe cunoașterea mesajului divin în vederea mântuirii (vezi Paul B. Decock, *On the Value of Pre-modern*

Scripturii rămâne neschimbat. În timp ce autorii patristici văd în Sf. Scriptură Cuvântul viu al lui Dumnezeu³, al cărui rol este nu doar de a informa, ci și de a desăvârși⁴, pentru mulți dintre comentatorii și exegeții moderni Biblia devine doar o carte plină de diferite tradiții, erori umane și inserări tardive. Citită în afara Bisericii și separat de ea, Scriptura devine o lucrare abstractă, ruptă de realitățile la care ea însăși se referă⁵.

Problemele cu care se confruntă de multe ori societatea actuală vin dintr-o relativizare a mărturiei pe care Scriptura o oferă cu privire la relația existentă între Dumnezeu și lume.

Interpretation of Scripture for Contemporary Biblical Studies, în „Neotestamenica”, 39, 1, 2005, p. 65). Unii autori (de exemplu, Kenneth J. Thomas, *Torah Citations in the Synoptics*, în „New Testament Studies”, 24, 1, 1977, p. 96) observă că nici Mântuitorul Hristos nu era preocupat de distincțiile subtile sau cu interpretările cazuistice ce derivau din înțelegerea literară a Scripturii, ci grija Lui se îndrepta cu precădere spre înțelegerea Torei ca o revelație a voii divine.

³ Un astfel de exemplu este Sf. Simeon Noul Teolog pentru care Biblia nu este doar o înregistrare a unor oracole divine, ci este Cuvântul viu al lui Dumnezeu care vestește mântuirea fiecărei generații (vezi Theodore Stylianopoulos, *Holy Scripture, Interpretation and Spiritual Cognition in St. Symeon the New Theologian*, în „Greek Orthodox Theological Review”, 46, 1-2, 2001, p. 4). Sf. Ioan Gură de Aur, subliniind modul în care Dumnezeu vorbea cu oamenii în zorii umanității, afirmă că, după ce aceștia s-au îndepărtat prin păcat, atunci și El „le-a trimis scrieri ca prin aceste scrieri să reînnoiască vechea Lui prietenie cu noi” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Nouă cuvântări la Cartea Facerii*, în vol. „Despre desfătarea celor viitoare. Să nu deznădăjduim. Nouă cuvântări la Cartea Facerii”, trad. pr. prof. Dumitru Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008, pp. 292-293).

⁴ Paul B. Decock, *op. cit.*, p. 67.

⁵ William C. Weinrich, *Patristic Exegesis as Ecclesial and Sacramental*, în „Concordia Theological Quarterly”, vol. 64, nr. 1, 2000, p. 22.

Suferința, calamitățile naturale, problemele lumii moderne și multe alte probleme ale umanității o supun pe aceasta la o presiune sufletească ce nu își poate găsi finalitatea decât prin odihna în brațele divinității. De la venirea Mântuitorului au trecut peste 2000 de ani și lumea și-a schimbat de multe ori înfățișarea. Autoeveluându-ne corect am putea observa schimbările majore prin care a trecut. Și, făcând o comparație cu perioada de început a creștinismului, s-ar putea spune că în vremurile acestea se simte din ce în ce mai mult o răcire a iubirii în relațiile interumane. Paginile ziarelor, rubricile de știri ale televiziunilor sunt pline de mărturii care vin să ateste această gravă problemă a societății de astăzi: absența iubirii dintre oameni, ura, înverșunarea. Suntem umani, dar nu suntem iubitori; suntem sensibili, compătimitori, dar, uneori, incapabili de schimbare. Acest vid spiritual se observă atât prin absența oricărui semn de milă și omenie, dar și printr-o exacerbare a violenței, deși unii cercetători ai istoriei violenței au afirmat că „este suficient totuși să aruncăm o scurtă privire asupra trecutului, spre a constata că generațiile anterioare erau îndreptățite să tragă o aceeași concluzie”⁶.

Problemele actuale, identice în mare parte cu cele din secolele anterioare, își găsesc răspunsul în paginile Sf. Scripturi. Drama contemporanilor se înrădăcinează în mare parte într-o lipsă acută a iubirii, într-o suspendare a valorilor ei și mai ales în refuzul de a primi învățătura și iubirea lui Hristos. În timp ce unii exilează pe Dumnezeu din mijlocul societății, alții Îl păstrează doar pentru ei, iar o altă

---

⁶ Octavian Pop, *Violența în perioada de tranziție*, Ed. Mirton, Timișoara, 2003, p. 36.

categorie umană privește acuzator spre El, atribuindu-i întreaga violență de care tot oamenii sunt responsabili. Pentru mulți există o contradicție între Dumnezeu biblic și suferința umană, căci un Dumnezeu-Iubire nu poate permite existența inechității și a suferinței multor nevinovați. Însă lumea modernă culege ceea ce s-a semănat în mijlocul ei în veacurile precedente. Istoricul Hans Küng observa că în drumul „de la ghilotina lui Robespierre, apoi împușcăturile în masă ale lui Lenin, până la cuptoarele de gazare ale lui Hitler – perfectarea tehnică a uciderii” nu a fost lipsită de consecințe⁷.

Imaginea unui Dumnezeu nedrept este susținută, vor zice unii, chiar de mărturia textului sacru, text inspirat și de sorginte divină. Violența nu poate lipsi din lume atât timp cât însuși mesajul biblic incită uneori la violență, la ucidere și la distrugere. Îndemnul mozaic, de la sfârșitul luptei împotriva madianiților răsună în conștiința multor cititori ai Sfintei Scripturi: *„Pentru ce ați lăsat vii toate femeile?... Ucideți dar toți copiii de parte bărbătească și toate femeile ce au cunoscut de bărbat, ucideți-le. Iar pe fetele care n-au cunoscut de bărbat, lăsați-le pe toate vii pentru voi”* (Numerii 31, 15, 17-18). Astfel de texte sunt de multe ori dificil de înțeles pentru oamenii ce se apleacă asupra textului sacru cu conștiința citirii mesajului și cuvântului lui Dumnezeu. Pare aproape imposibilă găsirea unei căi de mijloc între imaginea Dumnezeului războinic din Iosua și cea a Dumnezeului iubirii și mântuirii revelat de Hristos. Sau cum poate un Dumnezeu care cinstește umanitatea prin Hristos să poruncească în același timp și masacrarea a numeroși

---

⁷ Hans Küng, *Iudaismul – situația religioasă a timpului*, trad. Edmond Nawrotzky-Török, Ed. Hasefer, București, 2005, p. 634.

canaaniți? Uneori am avut experiența unor discuții asupra unor astfel de imagini șocante pentru credinciosul creștinul modern. O parte a interlocutorilor refuzaseră să mai citească chiar Vechiul Testament, pe considerentul că Dumnezeu prezent aici este unul răzbunător, crud și sângheros.

Această atitudine reprezintă de fapt o reînviere a spiritului marcionist de altă dată, ce susținea existența a două divinități: Dumnezeu drept al legii, creator al lumii și Dumnezeu cel bun și iubitor al Nouului Testament⁸. Marcion va respinge cu vehemență Scriptura Vechiului Testament ca pe lucrarea unui Dumnezeu rău, incorect și mânios⁹. Concepția lui, ce postulează existența a doi Dumnezei, are la bază dualismul bine-rău, văzut însă din perspectiva opoziției dintre iubire și dreptate, dintre Evanghelie și Lege¹⁰. Deși Marcion a fost condamnat pentru erezie, totuși istoria Bisericii cunoaște revirimente ale unei astfel de concepții ce opun pe Dumnezeu Vechiului Testament, Dumnezeului Legii celei

---

⁸ În acest sens, Sf. Chiril al Ierusalimului (*Cateheze*, trad. pr. prof. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2003, p. 51) arată și o altă împărțire: „unii spuneau că altul este creatorul și stăpânul sufletului și altul este creatorul și stăpânul trupurilor”.

⁹ Karlfried Froehlich, *Biblical Interpretation in the Early Church*, Fortress Press, Philadelphia, 1984, p. 11.

¹⁰ Marcel Simon, André Benoit, *Le Judaisme et le christianisme antique d'Antiochus Epiphane à Constantin*, Presses Universitaires de France, Paris, 1968, p. 153. Asupra altor informații despre concepția marcionită vezi și Robert Grant, David Tracy, *A Short History of the Interpretation of the Bible*, Fortress Press, Philadelphia, 1984, pp. 42-43. D.A. Carson, *God's Love and God's Wrath*, în „Bibliotheca Sacra”, vol. 156, n. 4, 1999, pp. 389-390.

noi¹¹. În fața unor astfel de afirmații și concepții, Biserica a preluat întotdeauna mărturisirea paulină că „*toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și de folos spre învățatură, spre mustrare, spre îndreptare, spre înțeleptirea cea întru dreptate*” (II Timotei 3, 16). Sf. Chiril al Ierusalimului îndeamnă ca „nimeni să nu despartă Vechiul Testament de Noul Testament! Nimeni să nu ne spună că alt Duh este acolo și alt Duh aici”¹², iar Afraat Persanul mărturisește cu toată credința că este un singur Dumnezeu, ce a făcut cerul și pământul, ce a creat pe om, care primește jertfa lui Abel și alege pe Avraam, care a vorbit prin profeți și care a trimis în lume pe Mesia¹³.

---

¹¹ Claus Westermann, *L'Ancien Testament et Jésus Christ*, traduit de l'allemand par M.-A. Beutler, Les Éditions du Cerf, Paris, 1972, pp. 8-9. Origen (*Homélie sur Josué*, Introduction, traduction et notes par Annie Jaubert, Les Éditions du Cerf, Paris, 1960, p. 301) asociază lui Marcion alți doi eretici ai Bisericii primare, Valentin și Vasilide. Terence E. Fretheim (*Theological Reflections on the Wrath of God in the Old Testament*, în „Horizons in Biblical Theology”, vol. 24, nr. 2, 2002, p. 2) îi vede pe Schleiermacher și pe Ritschl ca urmași ai concepției lui Marcion asupra celor două Testamente.

¹² Sf. Chiril al Ierusalimului, *op. cit.*, p. 272.

¹³ Aphraate le Sage Persane, *Les Exposés*. Tome I, Exposés I-IX, traduction du syriaque, introduction et notes par Marie-Joseph Pierre, Les Éditions du Cerf, Paris, 1998, p. 206. În aceeași idee, Meliton de Sardes (*Sur la pâque et fragments*, Introduction, texte critique, traduction et notes par Othmar Perler, Les Editions du Cerf, Paris, 1966, pp. 109-111) arată că Același Dumnezeu a călăuzit oamenii de la Adam la Noe, de la Noe la Avraam, de la Avraam, prin Isaac și Iacov, la cei doisprezece patriarhi. El este Acela Care a protejat pe Israel în Egipt, Care l-a trecut prin Marea Roșie și Care a dat poporului Său mană în pustiu și a izborât apă din piatră. Dumnezeu este Cel care a dat legea (Meliton afirmă că legea s-a dat la Horeb, n.n.), Care a dat moștenire pământul făgăduinței și Care a ridicat profeți și regi. Același Domn vine la omul suferind și învie pe cei morți.

3. Omul, destinat al iubirii divine

Atributele prin care Sf. Scriptură înțelege să prezinte pe Yhwh reprezintă de fapt încununarea unei întregi activități pe care Acesta o revarsă în lume. Faptul că Dumnezeu întrunește toate calitățile prezentate constituie o dovadă a realității la care omul devine martor prin propria experiență, dar și prin cercetarea cuvântului revelat, Biblia. Dumnezeu este iubire (I Ioan 4, 8; 4, 16) pentru că El iubește lumea întregă, Domnul este milostiv și îndurat deoarece creația resimte aceasta în fiecare clipă a propriei existențe. Toate aceste atribute sunt privite printr-o legătură intrinsecă cu lumea și cu omul, cunună a creației. Nu înseamnă că Dumnezeu ar fi obligat într-o măsură oarecare să iubească lumea și să se arate milostiv față de lucrul mâinilor Sale, după cum nici nu a fost obligat să aducă la existență toate câte sunt.

Totuși Domnul iese din iubirea cea intratrinitară și, din propria voință și mai ales din imensa Lui iubire, ia decizia de a crea lumea și universul întreg, pentru că iubirea este în esență un act și un gest creator⁵⁰⁶. Sfinții Părinți⁵⁰⁷, mai apoi

---

⁵⁰⁶ Dumitru Belu, *op. cit.*, p. 41.

⁵⁰⁷ Sf. Ioan Gură de Aur (*Scrieri, Partea întâi, Omilii la Facere (I)*, trad. pr. D. Fecioru, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, p. 51) afirmă „că El n-are nevoie de nimic, fiind desăvârșit, ci a făcut totul din pricina iubirii Sale de oameni și a bunătății Lui”. Sf. Ambrozie (*Tâlcuiri la Facere*, vol. I, trad. Andreea Stănculescu, Ed. Cartea Creștină/Egumenița, București, 2007, p. 23) arată că Dumnezeu „bun fiind, a făcut ceea ce avea să fie de folos”.

teologii răsăriteni⁵⁰⁸ și cei apuseni⁵⁰⁹, văd în decizia creatoare a lui Dumnezeu o primă dovadă a revărsării iubirii divine în afara dumnezeirii. Celebrele cuvinte prin care debutează Scriptura: „în început a făcut Dumnezeu cerul și pământul” (Facerea 1, 1) reprezintă punctul de pornire a iubirii pe care cele trei Persoane ale Treimii o manifestă față de creație. Prin „în început”⁵¹⁰ se are în vedere actul prin care Dumnezeu iese din veșnicia Sa, din prezentul continuu care-L caracterizează, din atemporalitate, și acceptă să fie supus timpului. Nu în sensul în care trecerea timpului ar afecta în vreun mod ființa dumnezeirii, ci în faptul că lucrarea lui Dumnezeu poate fi cuantificată din punct de vedere istoric și temporal. În acest context, Simone Weil observa că, în mod paradoxal, creația nu este un act de expansiune, ci de retragere, de renunțare⁵¹¹. De fapt actul creator al lui Dumnezeu este un act chenotic,

---

⁵⁰⁸ Pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos*, p. 56; Teodor Baba, *op. cit.*, p. 11; pr. Mihai Vizitiu, *op. cit.*, p. 24.

⁵⁰⁹ J. Richard Middleton, *Creation Founded in Love: Breacking Rhetorical Expectations in Genesis 1:1-2:3*, în vol. „Sacred Texts, Secular Times: The Hebrew Bible in the Modern World”, Leonard Jay Greenspoon, Bryan F. LeBeau, Creighton University Press, Omaha, Nebraska, 2000, p. 67. Gregory A. Boyd, *Satan and the Problem of Evil. Constructing a Trinitarian Warfare Theodicy*, Intervarsity Press, Illinois, 2001, pp. 50-51. Hermann Spieckermann, *op. cit.*, p. 314.

⁵¹⁰ Expresia ebraică בְּרֵאשִׁית (*beresit*) este formată din prepoziția בְּ (*be*), „în”, și apoi de cuvântul רֵאשִׁית (*resit*) care înseamnă „început”. Deci redarea corectă este de „în început”, lucru arătat și de textul grecesc al LXX care folosește ἐν ἀρχῆ. Pentru alte semnificații ale textului ebraic, vezi Barry Bandstra, *Genesis 1-11. A Handbook on the Hebrew Text*, Baylor University Press, Waco, Texas, 2008, p. 43.

⁵¹¹ Simone Weil, *Forme de iubire implicită a lui Dumnezeu*, trad. Anca Manolache, Ed. Humanitas, București, 2005, p. 25.

pentru că Domnul iese din veșnicie și intră în timpul pe care El Însuși îl creează.

Cartea Psalmilor reia unele elemente din referatul biblic al creației și stipulează o legătură între actul creator și mila divină. Psalmul 136/135 este identificat ca fiind un astfel de psalm⁵¹². În versetele 5-9, psalmistul amintește pe scurt câteva elemente legate de Dumnezeu ce trebuie laudat pentru minunile Sale: a făcut cerul cu pricepere (v. 5), a întărit pământul pe ape (v. 6), a făcut luminătorii cei mari (v. 7), soarele spre stăpânirea zilei (v. 8) și luna și stelele spre stăpânirea nopții (v. 9). Toate aceste adevăruri sunt însoțite de afirmația *כִּי לֵעוֹלָם חַסְדּוֹ* (ki le'olam chasdo – „că în veac este mila Lui”). Aceasta constituie dovada prin care autorul psalmului leagă întregul act al creației de mila divină. Dumnezeu a făcut toate acestea pentru că mila Lui este în veac și această milă a stat la temelia întregii creații. Pentru Sf. Ioan Gură de Aur afirmația constituie o dovadă a faptului că milostenia divină nu se manifestă în mod sporadic, ci că „El miluiește neîncetat și niciodată nu încetează să facă aceasta” pentru că „le-a făcut pe acestea toate nu pentru zece sau douăzeci de ani, nici pentru o sută sau două sute sau o mie, ci le-a întins pe acestea atât cât va trăi omul pe pământ”⁵¹³.

Formula de exprimare este asemănătoare cu cea din timpul exodului, când Dumnezeu îndemna la sfințire sau chiar la pedepsirea păcatelor, pe considerentul „că sfânt sunt

---

⁵¹² Walter Eichrodt, *op. cit.*, p. 239. André LaCocque, Paul Ricoeur, *op. cit.*, p. 13.

⁵¹³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Psalmi*, trad. Laura Enache, Ed. Doxologia, Iași, 2011, pp. 605-607.

Eu". Conjuncția כִּי (*ki*) are rolul de a face legătura între acțiunea desemnată de verbul în cauză și motivația care stă la baza unui astfel de gest. Pentru a desemna mila lui Dumnezeu se folosește ebraicul חֶסֶד (*chesed*), cuvânt folosit de altfel și în versetele anterioare, dar și în cele ulterioare ce subliniază implicarea lui Yhwh în relația cu Israel, poporul Său. חֶסֶד (*chesed*) este un termen ce trimite spre existența unui legământ, iar legământul la care se face referință este cel dintre Dumnezeu și creația Sa. Scopul legământului este de a lăuda pe Domnul, astfel încât cerul și pământul, întreaga creație să vestească slava lui Dumnezeu (Psalmi 19/18, 1).

Nimic nu a fost creat doar pentru simplul scop de a fi adus la existență. Toată dănuirea lumii create are o finalitate ce ține și de Dumnezeu, dar și de cea mai scumpă creație a Lui, omul. Faptul că omul este adus la ființă într-o lume care era bună deja arată purtarea de grijă a Domnului față de omul creat în ziua a șasea. Sf. Ioan Hrisostom observă că, „vrând Dumnezeu să-l pună pe om peste toate cele de pe pământ ca împărat și stăpânitor, i-a zidit mai întâi această locuință frumoasă, lumea; și numai după ce a fost gata totul l-a adus pe om, ca să o stăpânească. Ne arată Dumnezeu, chiar prin fapte, cât de mult prețuiește această ființă”⁵¹⁴. Psalmistul (8, 7/6) redă această măreție cu care Dumnezeu a investit pe om prin cuvintele תַּמְשִׁילֵהוּ בְּמַעֲשֵׂי יְדָיָךְ כֹּל שָׁמַיָּא תַּחַת־רַגְלָיו (tamsilehu be’ma’ase yadeyka kol șattah tachat-raglayw – „l-ai pus să domnească între lucrurile mâinilor Tale, ai pus totul sub picioarele lui”).

---

⁵¹⁴ Idem, *Omilii la Facere* (I), p. 100.